

Mladen Perušić

Grad mladih Granešina, povijest gradnje

mladen.perusic@zg.t-com.hr

Pregledni rad/Scientific review
Primljen/Received: 20. 8. 2016.

UDK

711.4+72(497.5 Zagreb)"19/20"

DOI

<http://dx.doi.org/10.17018/portal.2017.11>

SAŽETAK: Povijesni graditeljski sklop Grad mladih Granešina, građen od 1948. do 1951. godine kao Pionirski grad, jedinstven je sačuvani primjer naselja specifične javne namjene i arhitekture iz prvih poslijeratnih godina u gradu Zagrebu. Članak donosi sažet prikaz nastanka i gradnje Pionirskog grada na temelju arhivske građe i recentnih istraživanja, analizu građevnih programa te urbanističkog rješenja, pregled organizacije izgradnje, kao i projekata i gradnji nakon 1951. godine. Zaključno se osvrće na obnovu dijela kompleksa pod konzervatorskim nadzorom 2004. godine.

KLJUČNE RIJEČI: *Grad mladih Granešina, Zagreb, građevni programi, arhitektura za odgoj i edukaciju djece, poslijeratna izgradnja*

Grad mladih Granešina nalazi se na jugoistočnim padinama Medvednice uz potok Trnavu. Prostire se na 46 hektara šumovitog proplanka visine 46 m. U središnjem prostoru izgrađena je od 1948. do 1951. glavnina naselja koju čini četrdesetak prizemnih objekata za povremeni boravak djece, ukupne površine 7300 m². Arhitektura stambenih paviljona i građevina za zajedničke namjene osmišljena je cjelina s parternim i hortikulturnim uređenjem. Koncept izgradnje kompleksa za odgoj i edukaciju djece u to je vrijeme u nas zapravo nova pedagoška ideja uspostavljenog društvenog sustava. U dječji grad organizirano su dolazila djeca od 9 do 14 godina na školovanje na boravak „pun vedrine, veselja, igre i odgoja“.

O Gradu mladih, odnosno Pionirskom gradu, dosad se pisalo samo u kraćim prikazima objavljivanima tijekom same gradnje kompleksa. No na osnovi novoprona-

đene arhivske građe moguć je cjelovitiji prikaz pripreme građevnih programa, izrade projekata pojedinih zgrada više arhitekata i uvid u organizaciju gradnje. Do 1951. realizirana je glavnina programa za boravak djece, ali dio predviđen za sport i rekreaciju nije izveden ni do danas. Tijekom godina bilo je samo manjih obnova zgrada i uređenja dijela partera. Te građevinske intervencije nisu narušile izvorni koncept urbanističkog i arhitektonskih rješenja dječjeg naselja koje je kao kulturno-povijesna cjelina upisano u Registar kulturnih dobara Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

Građevni programi

Na inicijativu Gradskog odbora Organizacije narodne omladine osnovana je Uprava gradnje pionirskog grada i željeznice koja je vodila cijeli projekt. Pionirske željeznice

1. Katastarski plan Granešine, zona Brijeg 1864.
Cadastral plan of Granešina, zone Brijeg, 1864

u SSSR-u izgrađene su već 1932., a poslije rata su nastajale i u istočnoj Europi. Predsjedništvo vlade FNRJ bilo je početni investitor takvih uskotračnih pruga s vlakovima i parnim lokomotivama, koje su planirane u Ljubljani, Zagrebu i Beogradu. Do studenoga 1947. godine izrađen je okvirni program sadržaja za željezničku prugu s postajama, a u naselju za djecu: željeznička stanica, pošta, uprava, veća zgrada nazvana dom za smještaj i prehranu 400 djece i 50 gostiju (sa zajedničkim prostorijama, većom blagovaonicom i manjim blagovaonicama, kuhinjom, spremištima, spavaonicama za djecu i goste), dom kulture, škola – sedmoljetka i za okolna sela, „dom armije“, meteorološka, razglasna i radijska stanica, izložbeni paviljoni federalnih republika, gospodarska stanica, „park fiskulture“ i prateća komunalna infrastruktura. Pionirska pruga počinjala je u zaseoku Dubravi, južno od Vidovca, i završavala u Slanovcu. Imala je četiri stanice, a dječje naselje prvotno je planirano uz prvi kolodvor. Urbanist Josip Seissel izradio je četiri skice organizacije programiranih sadržaja za tu lokaciju u Dubravi.¹ Potkraj listopada Gradski odbor Općenarodne omladine Hrvatske zatražio je od stručnih i mjerodavnih institucija izradu specijalističkih građevnih programa. Detaljne opise s uvjetima, dispozicijom sadržaja i dimenzioniranjem prostorija te su institucije dostavile do polovice studenoga 1947. Direkcija pošta Zagreb navela je da „smještaj zgrade treba

da bude kraj same željezničke stanice, jer će se u pošti odvijati i kolodvorska služba. Raspored i veličina prostorija treba da budu takova, da se omogući pravilan rad u službi i da postoji mogućnost za izobrazbu novih pionira, koji će kraj postojećih službenika vršiti praksu za upoznavanje poštanske struke. Zgrada pošte se zamišlja kao prizemnica veličine oko 170 m² i dijeljena je na dva dijela, i to na poštanski i telefonsko-telegrafski.“ Slijedi popis prostorija s veličinama i navodi se da će projekt zgrade ili detaljnije upute za izradu projekta dati sekcija za zgrade Direkcije.²

Program za ambulantu dao je sanitarni inspektor Zdravstveno-socijalnog odjela Gradskog narodnog odbora u Zagrebu. Predlaže se gradnja ambulante, kao visoke prizemnice s tavanom i podrumom sa stacionarom od 100 m² po bolesniku, prostorijama ambulante, stanom medicinske sestre i dr. Namjera je bila sagraditi standardnu ustanovu kojom će se koristiti i okolno pučanstvo.³

Gospodarska stanica obrađena je u shemama tlocrta s označenim veličinama objekata i naznakama materijala, glavne zgrade, šupe, staje, staklenika, klijališta, podruma sa spremištima voća i povrća, pčelinjaka.⁴

Nastavnički kolektiv Više škole za fiskulturu u Zagrebu izradio je program za gradnju „parka fiskulture“. Predlažu postupnu gradnju sportskih objekata za oko 400-500 stalnih stanovnika Pionirskog grada i izvjestan broj posjetilaca pionira i navode: „dom fiskulture“, plivalište i kupalište, glavno igralište, livade za igranje, vojno-sportski rad s pionirima, postavljanje logora, klizalište, zimske sportove i drugo.⁵

U programu za razglasnu stanicu navodi se kako je zamisao bila da se na prostoru koji obuhvaća Pionirski grad osigura razglas, da djeca mogu slušati i biti snimana za radijske emisije na svim lokacijama te da bude omogućen prijenos tih emisija i snimanje ploča s emitiranim sadržajem na tadašnjoj Radio-stanici Zagreb. Dalje se navodi potrebna oprema u studiju: razglas, zvučnici, antene i dr., a da bi zgradu radiostanice trebalo organizirati u dvije građevine međusobno udaljene 500–600 metara, jedne koja bi bila prijemna stanica (studio 50–60 m², prostor za el. gramofon, prijemno snimanje i dr. 25 m², sobica za spikera oko 8–9 m², ulaz s vjetrobranom i dva nužnika), a druga zgrada odašiljača (jedna soba oko 20 m² sa zahodom i stup antene oko 60 m visine).⁶

Za prostorno uređenje i projektiranje Pionirskog grada vrlo su važni bili i uvjeti Ministarstva unutrašnjih poslova NRH, VIII. odsjeka Sekretarijata,⁷ koje je pomoćnik ministra pod oznakom „strogo povjerljivo“ 26. travnja 1948. uputio Upravi gradnje Pionirskog grada. Radilo se o provođenju mjera PAZ-a (protuavionske zaštite, op. a.). Traženo je da se izbjegne projektiranje i grupiranje visokih građevina i da oblikovanje zgrada bude prilagođeno okolišu, uz osiguranje prikladnih pristupa i komunikacija te uklapanje u okolno zelenilo.

Programi uskotračne željeznice, sastavljeni u siječnju 1948., počekom veljače su modificirani zbog dvojbi o brdskoj ili nizinskoj pruzi uz potok Trnavu. U Upravi gradnje razmatrane su varijante uz sudjelovanje predstavnika Glavne željezničke direkcije Zagreb, Gradskog odbora narodne omladine, projektanta i geologa. Prva pionirska uskotračna pruga izvedena je 1947. godine od Maksimira do Novaka te je prema tim iskustvima građena i druga pruga, od Dubrave do Slanovca (šireg kolosijeka, dužine 5920 m).⁸

Prvi građevni program izgradnje Pionirskog grada i željeznice vidljiv je iz plana investicija za 1948. godinu, koji sadrži popis svih objekata s površinama i procjenom troškova gradnje.⁹ Zgrade su uglavnom bile prizemnice, osim onih za zajedničke namjene (one su bile katnice). Predviđena je opskrba vodom, hvatište vode, vodovodna pruga te dva vodospremnika za željeznicu (4 km), trgovci i glavne ceste (1000 m²), ostale ceste i kanali, uređaj za pročišćavanje (1 km), javna rasvjeta pruga i stupovi, kandelabri (1 km), željeznica: zemljoradnje, gornji stroj, mostovi, telefonsko i signalno postrojenje, željeznička stanica – tri prizemne zgrade (510 m²), četiri stražarnice (100 m²), prizemna stambena zgrada čuvara pruge (120 m²), ložionica (45 m²), radionica (25 m²), prizemna željeznička stanica s poštom (440 m²), jednokatnica koja će biti dom tehnike i nauke (1600 m²), jednokatnica za dom kulture (2800 m²), park za tjelevoježbu (1000 m²), hotel (jednokatnica s podrumom, 6000 m²), prizemna gospodarska stanica (500 m²), ambulanta (150 m²), jednokatna uprava grada (600 m²), razglasna stanica (500 m²), „dom armije“ (700 m²), šest manjih zgrada federalnih jedinica (ukupno 300 m²), trafostanica (20 m²) i ložionica za centralno grijanje (100 m²). Trošak bi iznosio 81.750.000 dinara.

I u sljedećim programima struktura naselja nije mijenjana, ali su smanjivane veličine pojedinih građevina, pa su u drugom programu predviđene dvije stražarnice površine 24 m², željeznička stanica s poštom 170 m², ambulanta 100 m², dom nauke i tehnike 900 m², a u sljedećoj korekciji, početkom 1948., površine zgrada su još manje. Tada je već bitno promijenjena koncepcija te se umjesto centralnog većeg objekta od 6000 m² predvidio niz paviljona.

Urbanističko rješenje

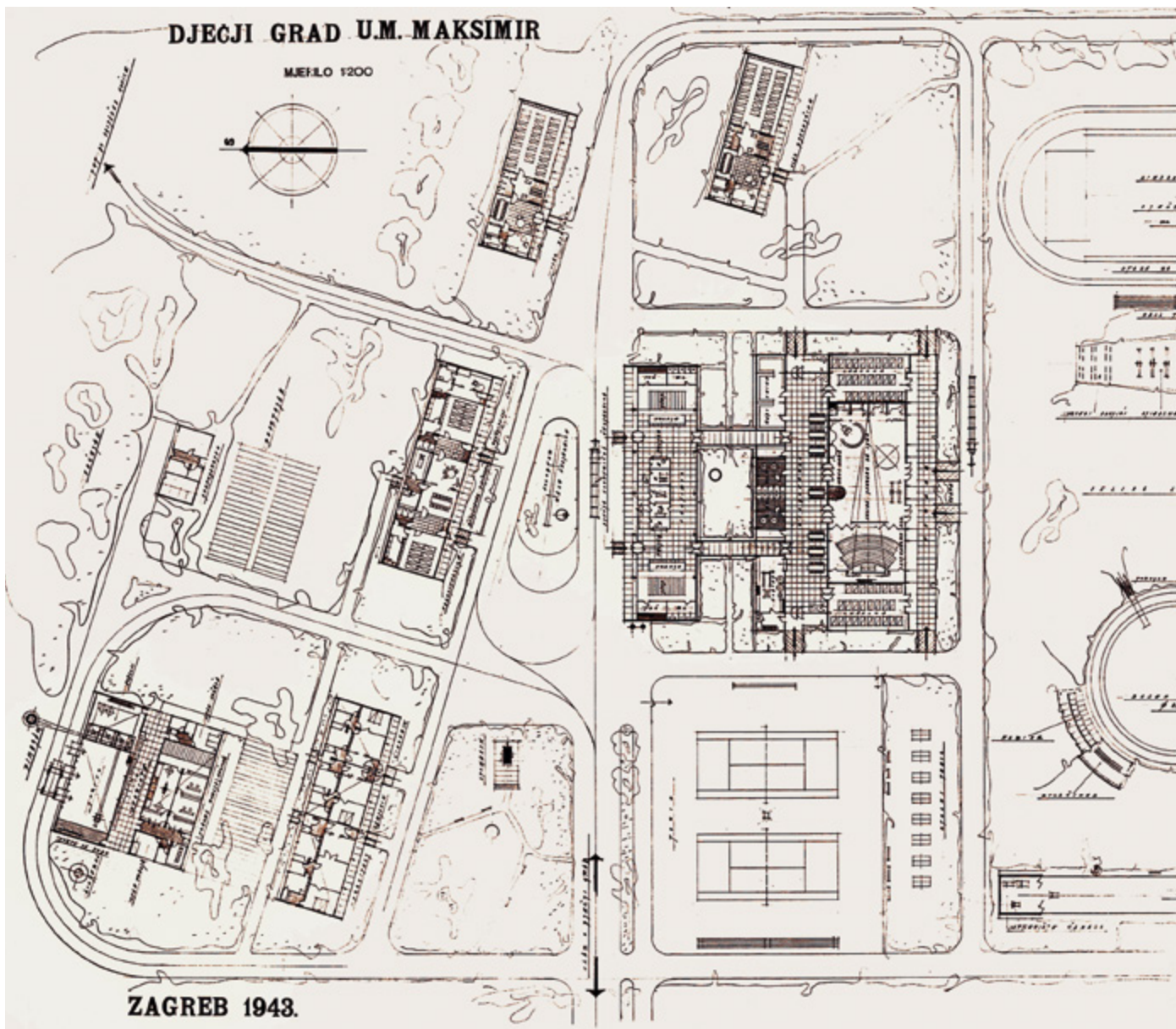
Početak 1948. odustalo se od lokacije za dječji grad uz prvu stanicu željeznice u Dubravi, zbog brdskog terena s klizištima, težeg pristupa i udaljenosti od veće prometnice. Odabrana je druga lokacija u Granešini na južnim obroncima Medvednice, na spoju s ravnicom uz potok Trnavu i staru cestu koja povezuje povijesna naselja Granešinu i Markuševac. Područje na padinama brežuljka, zvano Brijeg, imalo je cjelovitu veću parcelu obraslu šumom koju je presijecao samo put od sela Novaka do Čugovca na sjevernoj međi. Uz južnu među nalazi se groblje grane-

2. Josip Seissel, Regulacioni plan Pionirskog grada u Granešini, 1948. Tumač: 1. Željeznička stanica, 2. Pošta, 3. Uprava grada, 4. Kupanje i dezinfekcija, 5. Ambulanta, 6. Stanovi, 7. Blagovaona, 8. Hotel, 9. Dom armije i zborište, 10. Dom kulture, 11. Dom tehnike i nauke, 12. Paviljoni republika, 13. Radio i meteorološka stanica, 14. Dom fiskulture, 15. Poljoprivredna stanica, 16. Park kulture (Arhitektura, 11–12, 1948., 4)

Josip Seissel, *Regulatory plan for the Pioneers' City in Granešina, 1948* Legend: 1. Railway station, 2. Post office, 3. Administration, 4. Bathing and disinfection, 5. Infirmary, 6. Apartments, 7. Dining hall, 8. Hotel, 9. Army hall and assembly ground, 10. Cultural hall, 11. Hall of technology and science, 12. Pavilions of the republics, 13. Radio and meteorological station, 14. Hall of physical culture, 15. Agricultural station, 16. Culture park (Arhitektura, 11–12, 1948, 4)

šinske župe, izgrađeno 1821.¹⁰ Granice parcele, snimljene 1864. (sl. 1), nisu mijenjane do danas i zadržane su i u rješenju o zaštiti povijesne cjeline Grada mladih kao kulturnog dobra. Za tu je lokaciju Josip Seissel izradio novi regulacijski plan prema zadanom programu sadržaja i završio ga do 31. travnja 1948.¹¹ Uz prof. Seissela, projektant većeg dijela arhitekture bio je Ivan Vitić. Autori su potkraj 1948. detaljno opisali i obrazložili urbanističku koncepciju i pristup projektiranju arhitekture četrdesetak manjih prizemnih građevina. Naveli su da je lokacija radi zdrave klime odabrana na šumovitim padinama Medvednice na istočnoj periferiji grada. Koncept slobodne pejzažne urbanističke kompozicije inspiriran je ambijentalnom arhitekturom naselja mikrolokacije te su planirani slo-

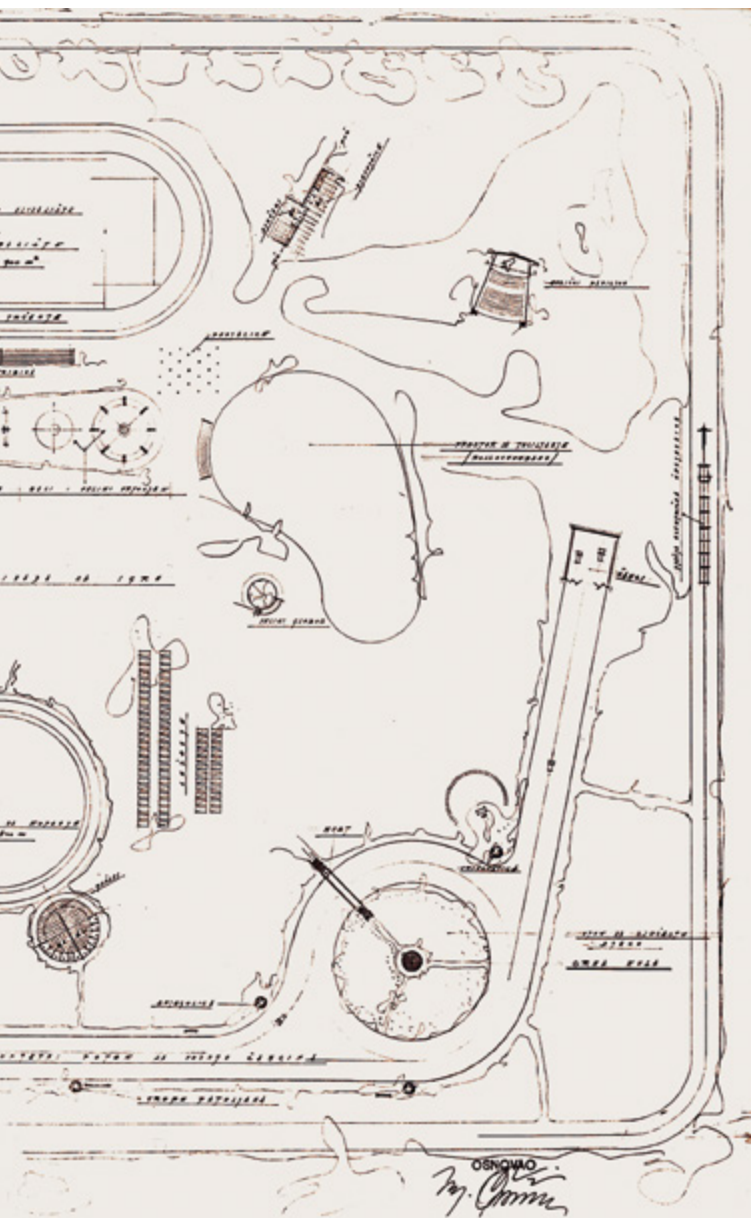
3. Franjo Zvonimir Tišina, Dječji grad u Maksimiru 1943., tlocrt (arhiv Tamare Tišine)
 Franjo Zvonimir Tišina, Children's City in Maksimir, 1943, ground plan (Tamara Tišina's Archive)

bodnostojeći prizemni paviljoni prilagođeni konfiguraciji terena. Većina stambenih paviljona i zajednički sadržaji smješteni su na najvišem dijelu, brdašcu visine 45 m, „akropoli“, zbog pejzažnog doživljaja okolice i širokih vidika prema savskoj ravnici.¹² Međutim, kako je prethodno navedeno, trebalo je primijeniti odrednice programa Ministarstva unutrašnjih poslova NRH, pa je moguće da je i taj uvjet utjecao na koncept planiranja. Kolni promet riješen je jednosmjernom obilaznom cestom oko naselja s odvojkom za opskrbu do blagovaonice. Paviljoni su povezani pješačkim stazama. Na južnoj strani Pionirskog grada željeznička pruga s kolodvorskom zgradom planirana je u kompleksu. U obuhvatu se nalazila i postojeća cesta te je stoga predviđena gradnja nove javne prometnice južno od potoka Trnave. Izvedba takvog složenog zahvata odga-

dana je petnaestak godina, dok 1964. pruga nije ukinuta. Istovremeno s izradom urbanističkog plana izrađivana su idejna rješenja zgrada, što je vidljivo u situaciji gdje su već ucrtani pravi gabariti kolodvora, pošte, uprave grada, ambulante, doma kulture, hotela, doma tehnike i nauke i stambenih paviljona (sl. 2).

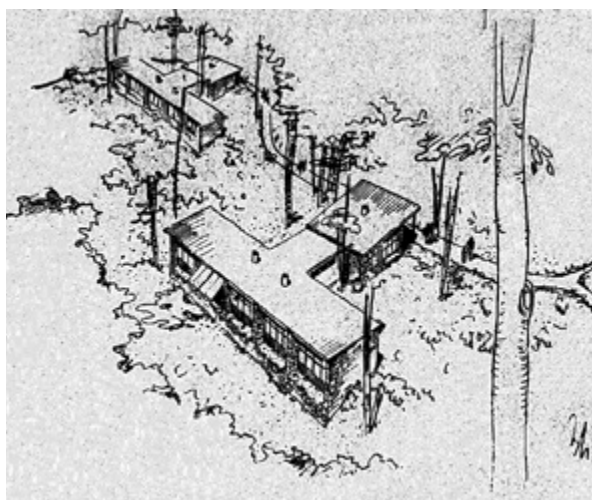
Arhitektonski projekti

Govoreći o arhitektonskoj ideji, valja napomenuti i da je već pet godina prije izgradnje Pionirskog grada, 1943., arhitekt Franjo Zvonimir Tišina projektirao Dječji grad u Maksimiru, koji nije realiziran.¹³ Zanimljiva je analiza predviđenog programa maksimirskog sadržaja za smještaj oko dvjesto djece, budući da je prethodio projektu Pionirskog grada. Kompleks je organiziran na pravokutnoj

4. Ivan Vitić, skice oblikovanja pročelja hotela, 1948. (Arhiv Grada mladih)

Ivan Vitić, sketches for the hotel front, 1948 (Youth City Archive)

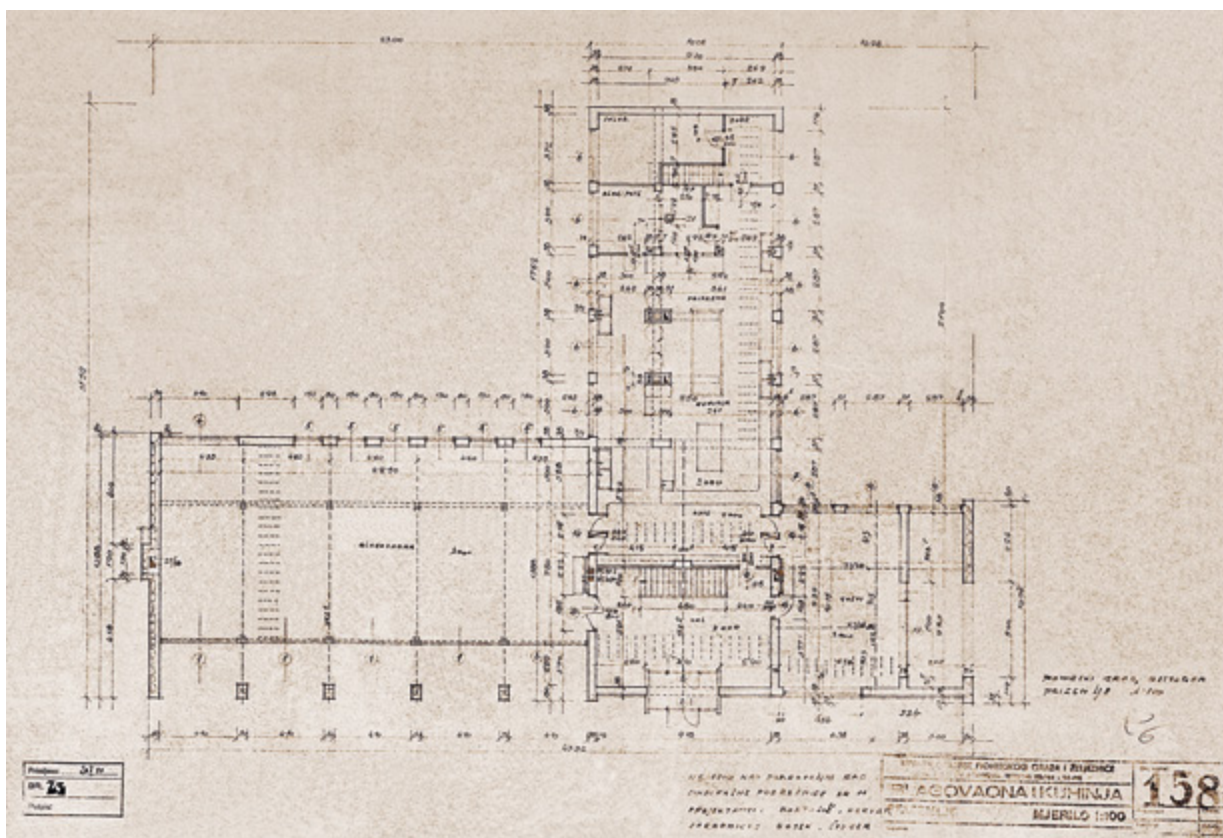
5. Marijan Haberle, perspektiva stambenog paviljona tip 1, 1948. (Arhitektura, 11–12, 1948., 4)

Marijan Haberle, perspective drawing of residential pavilion type 1, 1948 (Arhitektura, 11–12, 1948, 4)

parceli. Središnja prometnica dijeli sjeverni dio sa zgradama smještaja od dijela za rekreaciju djece sa zgradom prijema, blagovaonicom i dvoranom za igru zimi s amfiteatarskom pozornicom i pratećim prostorijama. Uz ulaz sa zapada postavljena je zgrada sa stanovima upravitelja, zamjenika i činovnika, sjevernije centralna kotlovnica i praonica rublja i područje gospodarstva s povrtnjakom, a prema istoku zgrada odgojitelja i jednokatnice paviljona za dječake, a njima nasuprot za djevojčice. Velika livada na južnoj, osunčanoj strani, namijenjena je raznovrsnim sportskim igrama i zabavištu. Igralište, ili zimi klizalište, okruženo je stazom za trčanje, a do njega je ploha za kotaljkanje, u sredini je okrugli bazen sa svlačionicama, kabinama i prostorom za sunčanje, a zapadno igrališta za tenis i stolovi za ping-pong. Uz zapadnu i južnu među

nalazi se umjetni potok za vožnju čamcima, a u uglu je kreirano okruglo vodeno proširenje s otokom „za zločestu djecu“. Po cijelom dječjem gradu vozila bi električna željeznica, a glavni kolodvor bio bi ispred centralne zgrade (sl. 3). Arhitektonsko oblikovanje prezentirano je na pogledima sa sve četiri vanjske strane, iscrtane su i perspektivne skice iz kojih je vidljiva predviđena uporaba građevnih materijala. Zgrade imaju ravne krovove, bočni zidovi su u kamenu, a na dužim pročeljima su velike staklene stijene i dašćane obloge.

S opisanim programom za dječji grad u Maksimiru korespondira i konačni građevni program za Pionirski grad u Granešini koji je vidljiv iz izvještaja koji je načelnik Uprave Pionirskog grada i željeznice arhitekt Boro Petrović 29.

6. Ivo Bartolić i Radica Horvat, projekt blagovaonice s kuhinjom, tlocrt, 1948. (Arhiv Grada mladih)
Ivo Bartolić and Radica Horvat, Project for the dining hall with kitchen, ground plan, 1948 (Youth City Archive)

lipnja 1948. dao Planskoj komisiji Izvršnog vijeća Sabora NRH. Odvojio je objekte prioritete za gradnju. Evidentno je, budući da su iskazane sve površine, da su već bili izrađeni izvedbeni projekti svih zgrada:¹⁴

„Izveštavamo ovime Naslov, da kanimo ove godine izraditi odnosno dovršiti slijedeće objekte:

22 zgrade nastambe	3.250 m ²
Hotel	554
Blagovaona	800
Dom tehnike i nauke	1.520
Uprava grada	320
Ambulanta	158
Praona	80
Stanice Dubrava	350
Pionirski grad	320
Miroševac	90
Slanovac	90
Pumpna stanica za vodovod	45
Vodovodni rezervoar	30
Ukupno	7.607 m ²
Nadalje se ima izvesti građevinske radnje odnosno samo pod krov izgraditi /pokriti/	
Dom armije	180 m ²
Federalne jedinice	300
Fiskultura	600
Bazen	1.200

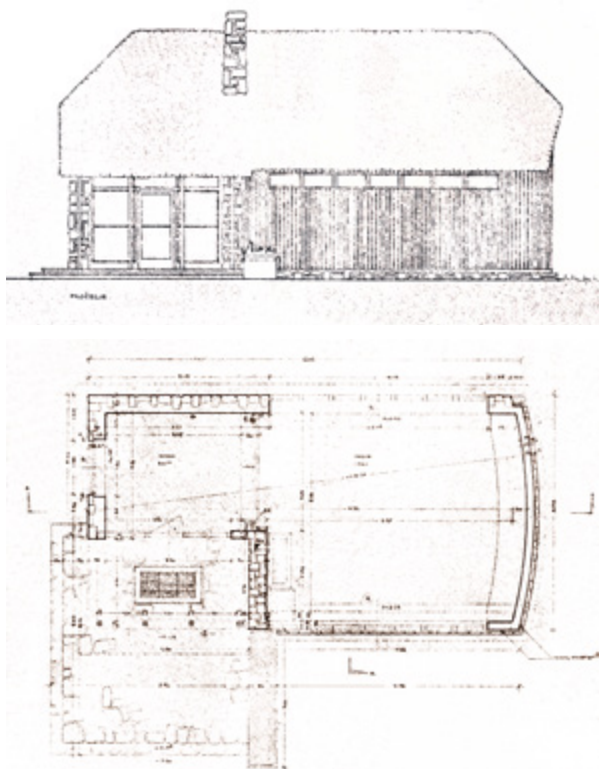
Meteorološka i radio stanica	135
Dom kulture	520
Pošta	220
Gospodarska stanica	720
Ukupno	3.875 m ²
Osim toga:	
Izgradnja ceste cca	2.000 m
Kanalska mreža sa čistaćim napravama cca	3.000 m
Vodovod od Dubrave kota 118 do rezervoara na koti 250 i Gradskog vodovoda cca	500 m ²

Međutim, projektirati se počelo i prije dovršenja građevnog programa. Na zapisniku jedne od sjednica u Upravi gradnje je i skica zgrade uprave kao katnice sa srednjim stubištem, veličine 42 x 7,5 m, a sam Ivan Vitić skicirao je hotel za goste, u mjerilu, kao jednokatnicu s podrumom. Zanimljiv je uvid u više varijanti oblikovanja pročelja (sl. 4).¹⁵

Arhitektonske projekte zgrada izrađivali su eminentni arhitekti okupljeni u Arhitektonsko-projektном zavodu Hrvatske od 1947. do 1951. godine. Autor većine objekata dječjeg naselja je Ivan Vitić, ali su pojedine javne objekte projektirali i drugi arhitekti. Tijekom proljeća i ljeta

7. Slavko Delfin, fiskulturni park, situacija, 1948. (Arhiv Grada mladih)
Slavko Delfin, physical-culture park, situation in 1948 (Youth City Archive)

8. Hinko Bauer, projekt paviljona Hrvatska, pročelje i tlocrt, 1948. (Arhiv Grada mladih)
Hinko Bauer, Project for the Croatia pavilion, front and ground plan, 1948 (Youth City Archive)

1948. dovršeni su izvedbeni nacrti koji imaju sastavnicu Uprave gradnje pionirskog grada i željeznice Zagreb-Granešina, s oznakama objekta, mjerila 1:100 ili 1:50, i broja nacrt. Uz žig je dopisano: „Izrađeno kao dobrovoljni rad sindikalne podružnice br. 11“ s imenima projekatana i suradnika s potpisima. Sačuvane su ozalid-kopije nekih nacrt s oznakama datuma uručenja na gradilište, što dokumentira slijed izrade projekta tijekom 1948. godine.¹⁶ U Upravi gradnje pionirskog grada i željeznice, pod predsjedanjem Bore Petrovića, odbor je u suradnji sa stručnjacima i nadležnima za pojedine teme odlučivao o prihvaćanju programa i projekata ili su tražene modifikacije.

Projektirana su četiri tipa stambenih paviljona, ukupno dvadeset, svaki s dvije sobe po deset kreveta, sanitarijama i sobom voditelja. Autor prvog tipa je Marijan Haberle (sl. 5), a ostalih triju Ivan Vitić. Središnje mjesto okupljanja u naselju je blagovaonica, smještena na dominantnom mjestu na vrhu brežuljka. Izvedbene nacрте izradili su Ivan Bartolić i Radica Horvat sa suradnicima Bosekom i Švugerom. Potpisali su se kao projektanti, što je nepoznat podatak, a taj projekt nije objavljen. Tlocrt je koncipiran tako da su veća blagovaonica za djecu i manja za goste, odvojene predvorjem, orijentirane prema jugoistoku, i imaju velike terase s panoramskim pogledom na dolinu. U stražnjem dvoetažnom volumenu smješteni su prateći

funkcionalni sadržaji, u gornjoj etaži kuhinja i ured, a u donjoj sanitarije, garderobe osoblja, radionice i spremišta. Nosiva konstrukcija zidova i poda je armiranobetonska. Krovšte nema klasične vezove od punog drva, nego su izvedeni rešetkasti nosači od dasaka, na kojima je pokrov od ploča valovitog salonita, kao i na svim ostalim objektima. Pročelja su oblikovana u skladu s općom koncepcijom, bočni zidovi su obloženi kamenom, a duža pročelja daščanim oplatom oko velikih staklenih stijena otvora (sl. 6). I ostali zajednički sadržaji, koje je projektirao Ivan Vitić, smješteni su u središnjem prostoru na padinama niže od blagovaonice: dva hotela za goste istočno, dom tehnike i nauke s radionicama građevinara, metalaca i modelara, te ateljeima kipara, slikara i keramičara južno.

Sportsku zonu projektirao je Slavko Delfin, dijelom modificirajući urbanističko rješenje.¹⁸ Povećao je atletsku stazu oko nogometnog igrališta, dodao stazu za trkače ispred gledališta, koje je locirao na zapadnoj umjesto na istočnoj strani, i predložio niz drugih poboljšanja prema tadašnjim sportskim standardima (sl. 7).

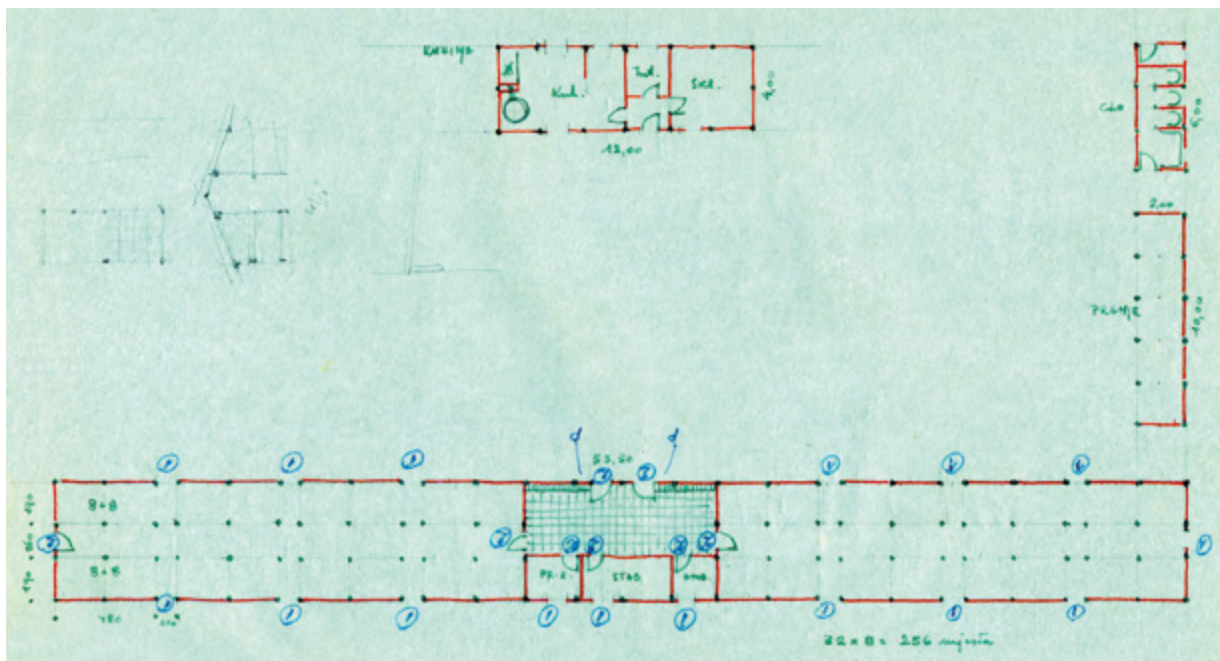
Izvedbeni projekti izrađeni su za sve objekte, ali dio nije izveden, kao ambulanta, na zapadnom dijelu iznad sportske zone, koju su projektirali Božidar Tušek i Bruno Milić, razglasna i radijska stanica Slavka Löwyja, paviljoni federalnih republika (Hrvatske Hinka Bauera i suradnika Katanca i Obermana, Bosne i Hercegovine Marijana Haberlea i suradnica Galine Feldt i Minke Jurković, Srbije i Crne Gore Ivana Vitića i suradnika Đure Peulića, te Slovenije i Makedonije), kao ni dom kulture s dvoranom s 450 sjedala. Oblikovanje izložbenog paviljona Hrvatske asocira na ruralnu baštinu okolice, drvenim oplatom pročelja i slamnatim krovom kakav je predviđen i u projektu paviljona Slovenije (sl. 8).¹⁷

Projekt pionirske željeznice u dužini od 5920 m izradio je Ljudevit Tomičić potkraj siječnja 1948., a arhitektonske projekte svih četiriju postaja (Dubravu, Pionirski grad, Miroševac i Slanovec) arhitekt Ivan Vitić, onako kako su oblikovani paviljoni u naselju. Budući da je prelaganje javne povijesne ceste odgođeno, prvotni uvjeti zajedničke zgrade kolodvora i pošte su promijenjeni i pošta je locirana uz upravu u kompleksu grada.

Hortikulturno uređenje projektirali su arhitekti Zvonimir Frölich i Pavao Ungar nakon izgradnje glavnine zgrada.

Izgradnja Pionirskog grada

Radovi na gradnji Pionirskog grada i željeznice otvoreni su svečanim mitingom na glavnom trgu grada Zagreba, tada Trgu Republike, 1. travnja 1948. Poduzeće Cestogradnja određena je da izgradi pristupnu cestu naselju i putove, komunalne službe infrastrukturu, a Visokogradnja za građenje objekata uz ispomoc omladinskih radnih akcija. Dvadeset šest radnih brigada, većim dijelom iz Hrvatske, izmjenjivalo se radeći po mjesec dana pretežito zemljane i pomoćne radove pod nadzorom građevinara, od 1950.

9. Boro Petrović, projekt nastambi za omladinu na radu, tlocrt i shema presjeka (Arhiv grada mladih)
Boro Petrović, Project for residences for working youths, ground plan and schematic section (Youth City Archive)

poduzeća Dom. Na željezničkoj stanici grada 18. ožujka 1951. bilo je svečano otvorenje pionirske pruge Dubrava – Slanovec i Pionirski grad. Pripremni radovi počeli su početkom ožujka 1948. organizacijom gradilišta. Na južnoj strani uz cestu sagrađene su tri barake s pratećim prostorima površine 1200 m² za nastambe omladine za rad na Pionirskom gradu i tri za prugu. Nacrte je skicirao voditelj gradnje Boro Petrović, prilažući i troškovnike sa specifikacijama materijala. Barake za grad bile su dugačke 53,5 m i široke 5,4 m. Dvije velike spavaonice s krevetima na kat povezane su s predvorjem gdje je soba „štaba“, ambulanta i spremište. Praonice i zahodi bili su izvan barake u zasebnim objektima, a odvojena je i kuhinja sa spremištima, nasuprot baraci. Budući da se radilo za građevinske sezone, jelo se u srednjem prostoru na otvorenom. U jednoj baraci s krevetima na kat, tesarske izrade, bile su 32 jedinice s po osam kreveta na kat, ukupno 256 ležaja (sl. 9). Jedna takva baraka još postoji. Zgrada je zidnica s vidljivim krovom i pokrovom od ploča valovitog salomita. Kad je 15. kolovoza 1948. otvorena pruga, tri drvene barake premještene su na gradilište naselja.¹⁹

Uprava gradnje pionirskog grada i željeznice prvotno je imala poslovnicu u Cesarčevoj 2. Budući da na parceli nije bilo građevine, a gradnju je trebalo voditi na lokaciji, ured gradilišta organiziran je u blizini, u prizemlju župnog dvora. Crkva Rođenja Blažene Djevice Marije u Granešini sagrađena je nakon potresa 1880. prema projektu Hermana Bolléa.²⁰ Gradio ju je Kuno Waidmann koji je projektirao i izveo i katnicu župnog dvora.

Idejno urbanističko rješenje neznatno je modificirano prilikom izrade izvedbene situacije lociranja paviljona i

putova. Radovima je obuhvaćena površina od 46 hektara, od kojih je dvadesetak bilo pod šumom. Na geodetskoj snimci, sa slojnicama od 160 do 205 m. n. m. (metara nad morem), ucrtane su zgrade i pristupni putovi u mjerilu 1:1000. Svi paviljoni nisu označeni jednakim linijama i oznakama. Oni koji su bili određeni za neposrednu izvedbu 1948., omeđeni su debljim linijama i u tlocrtima imaju upisane apsolutne visinske kote podova. Na tom nacrtu su oznake četiriju tipova projektiranih stambenih paviljona. Uz brojke 1, 2, 3 i 4 dodana su velika slova od A do G. Na taj način su određeni isti tipovi paviljona na različitim lokacijama. Paviljon tip 1 Marijana Haberlea sagrađen je na dva mjesta (1A i 1B na sjeverozapadnoj strani kompleksa), ostali arhitekta Ivana Vitića na jugozapadnoj i sjeveroistočnoj strani, i to: tip 2 (A-C) tri, tip 3 (A-F) šest i tip 4 (A-H) osam paviljona.²¹

Izvođenje radova počelo je krčenjem šikara, planiranjem terena i iskopom temelja za paviljone i zgrade na najvišem, sjevernom, dijelu kompleksa i nastavljani su prema jugu. Vode nije bilo, za piće se dovozila cisternama, a za gradnju se uzimala iz potoka. Za sve zgrade naselja izrađen je jedinstven tipski troškovnik građevinsko-obrtničkih radova u kojem su standardizirani opisi radova, temelja, zidova, krovova i obrade pročelja. Troškovnici za pojedine objekte razlikovali su se samo u količinama materijala. Istovrsni elementi koji se pojavljuju u objektima nabavljani su odjednom i tu su svrhu sastavljeni popisi s brojem komada, kubicima, kvadraturama i sl. Iz sumarnih opisa vide se materijali završnih obrada i ugrađena oprema. U stavkama limarskih radova navedeno je da su žljebovi i oluci pocinčani i pobakreni. Na podovima soba

10. Pionirski grad, snimka iz zraka, 1958. (fototeka MGZ-a, 40527)
Pioneers' City, aerial view, 1958 (Zagreb City Museum Photo Archive, 40527)

je bukov parket dužine 45-50 cm, teraco ploče 30 x 30 x 4 cm su u hodnicima i sanitarijama (gdje su čučavci vel. 60 x 60 cm i jednodijelni betonski umivaonici za noge obloženi teracom). Budući da su zgrade bile na nagnutom terenu, trebalo je učvrstiti podne konstrukcije pilotima (šipovima) dužine 2 m.

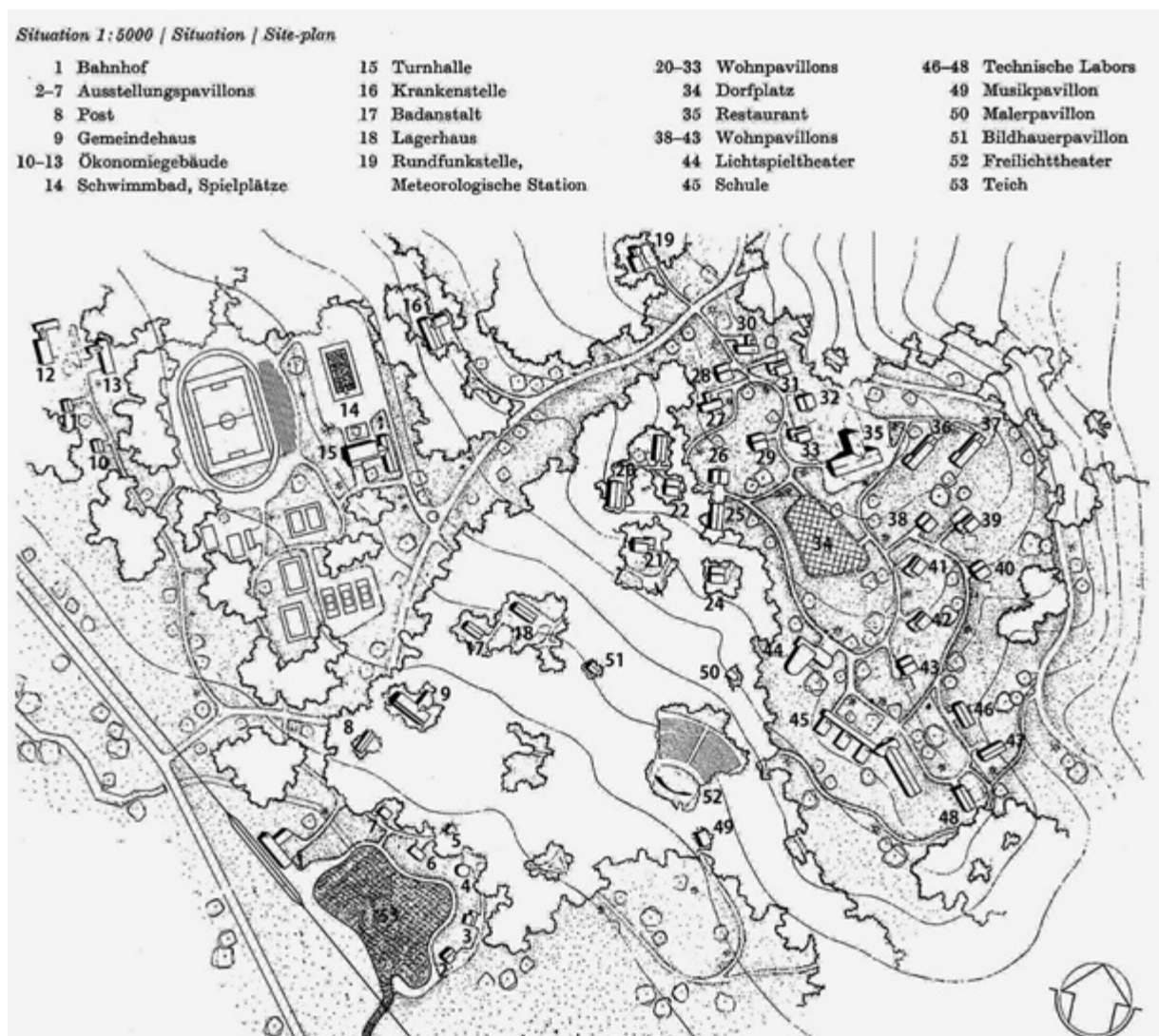
Na stropovima su izolit-ploče, na prozorima krilo na krilo staklo debljine 2 mm i platnene flos rolete. Zabatni zidovi su debljine 50 cm. Izvana je plavo-zeleni sljemenski kamen ili bijeli lomljenjak ugrađen u srednji betonski sloj debljine 16 cm, obzidan opekom debljine 12 cm s unutarne strane i žbukan. Zidovi su slikani bojama u tri tona, a stolarija je ličena tako da su doprozornici u boji prema tonu obrade parapeta fasade, a krila su bijela. Za grijanje prostorija postavljene su željezne peći, a za hotel su nabavljene bijelo emajlirane zefir peći. Na svakom objektu ima stoga više dimnjaka većih presjeka s karakterističnim završecima iznad krova. Zbog nestašica materijala bilo je teškoća s nabavom, ali se to rješavalo dobavom iz državnih rezervi.²²

Tijek radova kontinuirano je praćen u tisku i dokumentiran fotografijama. Prilikom otvorenja prve faze radova 14. studenoga 1948.²³ tisak je izvijestio da je izgrađeno 3646 kubika zida, 4200 kubika betona, u zidove ugrađeno 2656 kubičnih metara kamena i 900.000 komada cigle, iskopano 11.000 kubika zemlje i 8000 kubika zemlje za vodovodne kanale. U toj godini podignuto je 20 stambenih paviljona, dva reprezentativna hotela za goste, zgrade za kulturne

ustanove, uprava grada, pošta s telegrafom, željeznička stanica. Omladinci su radili 764.699 efektivnih radnih sati.

U arhivu Grada mladih sačuvan je dio nacrtu namještaja koji se u to vrijeme izrađivao za reprezentativne zgrade i zgrade posebnih namjena.²⁴ Ivan Vitić projektirao je namještaj za zgradu uprave, stambene paviljone i dom nauke i tehnike. Za zgradu uprave u studenome 1949. dostavio je sheme i detalje, u mjerilu 1: 20, vitrine, pisaci stol, ormar za knjige, okrugli stolić sa staklom, stol za sjednice, klupe u garderobi i polufotelje, a početkom 1950. garderobne ormare i krevete za sve stambene paviljone, te u listopadu projekte namještaja za dom nauke i tehnike: vitrine, stol za sjednice, radne stolove u kabinetima, školske klupe, stolice, vješalice, stolić, ormar i dr.

Uprava gradnje Pionirskog grada naručila je od Urbanističkog zavoda Grada Zagreba i Urbanističkog instituta Hrvatske projekte parternog i hortikulturnog uređenja. Pejzažni arhitekti Aleksandar Frölich i Pavao Ungar slijedili su urbanističku koncepciju kojom je bilo predviđeno da se novom hortikulturom oblikuje središnji prostor s objektima, a uz minimalne intervencije zadrži okolna hrastova i bukova šuma. Nakon izgradnje paviljona trebalo je isplanirati okoliš zgrada, nivelaciju terena i izraditi detaljnu geodetsku snimku. Obojica su na terenu crtala rješenja u mjerilu 1:500. Potom je u Zavodu Frölich radio nacrtu u mjerilu 1:100, a Ungar je rukovodio izvedbom više godina jer je bilo stanki zbog nedostatka novca.²⁵ Prvotno parterno uređenje s komunalnom opremom vid-

11. Ivan Vitić, Pionirski grad, situacija, 1953. (*Das Werk*, 1953.)
Ivan Vitić, *Pioneers' City, situation in 1953* (*Das Werk*, 1953)

ljivo je na nizu fotografija. Staze su u sipini, odijeljene od livada drvenim stupićima povezanim žicom, klupe imaju betonske bočnice s drvenim gredama na naslonu i sjedalima, stupovi rasvjete imaju sjenila.

U investicijskom planu Uprave gradnje za 1949. godinu zatražena su sredstva za gradnju preostalih objekata predviđenih planom. Iz iskaza je vidljivo da su u međuvremenu nekim objektima promijenjene površine. „Dom armije“ povećan je na 425 m², ambulanta na 350 m², „dom fiskulture“ na 800 m², gospodarska stanica smanjena je na 490 m². Pojavljuje se zgrada za osoblje (personal) s 490 m², sportska igrališta i bazen te trgovci i vanjske i unutar-nje ceste. Međutim, sredstva nisu dobivena ni kasnije i ti objekti nisu sagrađeni.²⁵

Uporabna dozvola za Pionirski grad izdana je 27. kolovoza 1951. Primopredajom radova ustanovljeno je da je sagrađeno 29 objekata, 20 stambenih paviljona, dom tehnike i nauke, paviljon-radionica metalaca, dva hotela, restoran, upravna zgrada, pošta i centralna septička jama,

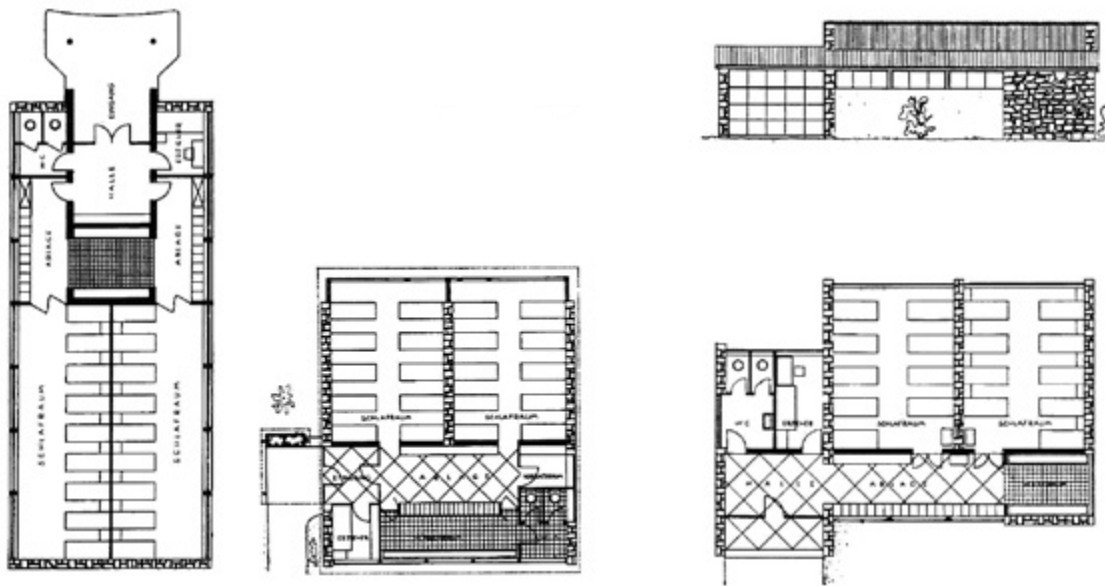
jer još nije bilo kanalizacijske mreže, te prometne površine i obodna cesta dužine 1400 m i putovi. Preostali radovi na paviljonima građevinara i modelara, kupaonici, kanalizaciji i jezeru tada još nisu bili dovršeni. Doveden je i magistralni vodovod dužine oko 4900 m, koji je opskrbio i okolna naselja (sl. 10).

Za projekt Pionirskog grada Josip Seissel i Ivan Vitić dobili su potkraj 1949. drugu državnu nagradu koju je Vlada FNRJ dodjeljivala zaslužnim arhitektima.

Prezentacija projekta

Jedinstveni projekt Pionirskog grada objavljen je u stručnim arhitektonskim časopisima. Dva članka, oba s obrazloženjem koncepcije projekatana Josipa Seissela i Ivana Vitića, objavljena su u *Arhitekturi* 1948. i 1950. Kao autori uređenja parka navedeni su Zvonimir Frölich i Pavao Ungar.²⁶

Nakon izgradnje, projekt i gradnja prezentirani su u renomiranim arhitektonskim revijama, *Das Werku*, 1953. go-

12. Ivan Vitić, stambeni paviljoni tip 2, 3, 4, tlocrti i pročelje (*Das Werk*, 1953.)
Ivan Vitić, residential pavilions types 2, 3, 4, ground plans and front (*Das Werk*, 1953)

dine i tada najpoznatijem svjetskom časopisu *L'Architecture d'aujourd'hui* 1954. Švicarski časopis uređivao je od 1943. do 1956. Alfred Roth, arhitekt, umjetnik i pisac, protagonist arhitekture moderne i član CIAM-a. Promicao je u domovini i Europi rad Franka Lloyda Wrighta i regionalnu arhitekturu. Bavio se arhitekturom za mlade i napisao knjigu *New school building*, prvi put objavljenu 1950., koja je doživjela niz izdanja, a i kod nas je bila udžbenik za projektiranje škola. U knjizi, u poglavlju o specijalnim školama, objavio je fotografiju dječjeg naselja u Granešini. U sva tri strana članka kao autor je naveden samo Ivan Vitić.²⁷ U *Das Werku* je uz kratak opis dana situacija Pionirskog grada s opširnom legendom (sl. 11), nacrti triju stambenih paviljona (sl. 12), škole, hotela i zgrade uprave te pet fotografija Mladena Grčevića. Budući da je Pionirski grad uglavnom već bio izgrađen, zanimljivo je analizirati neke modifikacije tada objavljenog urbanističkog plana i arhitekture. Razrađena je središnja zona između blagovaonice i doma tehnike i nauke koji je sagrađen u formi školske zgrade. Na glavnom platou, zborištu, umjesto „doma armije“ predviđen je dom kulture s dvoranom, niže prema jugozapadu u parku kulture postavljeno je otvoreno amfiteatarsko gledalište s pozornicom, doduše zbog terena orijentirano prema jugu, pojedini paviljoni republika više nisu ucrtani, a promijenjena je i shema paviljona ambulante. Arhitekt Vitić za objavu je nacрте posebno obradio s opisima na njemačkom.²⁸ Prikaz Pionirskog grada objavljen je u *L'Architecture d'aujourd'hui* u broju o školama. Prikaz je kraći, a korišten je slikovni materijal iz *Das Werka*. Publiciranje projekta i fotografija naselja

u vodećim svjetskim arhitektonskim časopisima i knjizi potvrde su međunarodne ocjene vrijednosti specifičnog „malog grada za mlade“, kako su ga nazvali u *Das Werku*.

Gradnje i obnove nakon 1951. godine

Pionirski grad građen je s osnovnom namjenom obrazovanja i odgoja djece. Dom nauke i tehnike ubrzo je preuzeo funkcije specijalizirane škole u kojoj su još za rada omladine održavani analfabetski tečajevi, pjevački zborovi, čitalačke grupe. Prva eksperimentalna škola za darovitu djecu, koncipirana kao internat, djelovala je od 1956. do 1961. za odabranu darovitu djecu iz Hrvatske i određen broj djece iz okolice, s više od 50.000 dana boravka. U gradu su organizirani i seminari za prosvjetne savjetnike i usavršavanje nastavnika i ravnatelja škola, ali su te aktivnosti nakon 1966. prestale. Učitelji koji su stalno boravili u naselju isprva su stanovali u objektu hotela, ali je on bio namijenjen povremenim predavačima, voditeljima programa i gostima. Stoga je bilo nužno sagraditi zgrade za nastavno osoblje i osoblje vođenja i održavanja kompleksa (66 zaposlenika). Kako je navedeno, već su u programu za 1949. tražena sredstva za zgradu površine 490 m². Odabrana je lokacija u jugoistočnom dijelu uz prilaznu cestu i 1956. Ivan Vitić projektirao je četiri zgrade, veću troetažnu i tri jednokatnice. Perspektivni prikazi konstanta su Vitićeva majstorstva prezentacije vlastitih arhitektonskih ideja (sl. 13).²⁹ Godine 1958. izrađeni su projekti za građevinsku dozvolu za dvije manje zgrade s deset stanova. Komisija za reviziju projekata, kojom je predsjedao Juraj Denzler, imala je više primjedbi i tražila

13. Ivan Vitić, stambena zgrada osoblja, perspektiva, 1957. (Hrvatski muzej arhitekture)
Ivan Vitić, residential building for staff, perspective drawing, 1957 (Croatian Museum of Architecture)

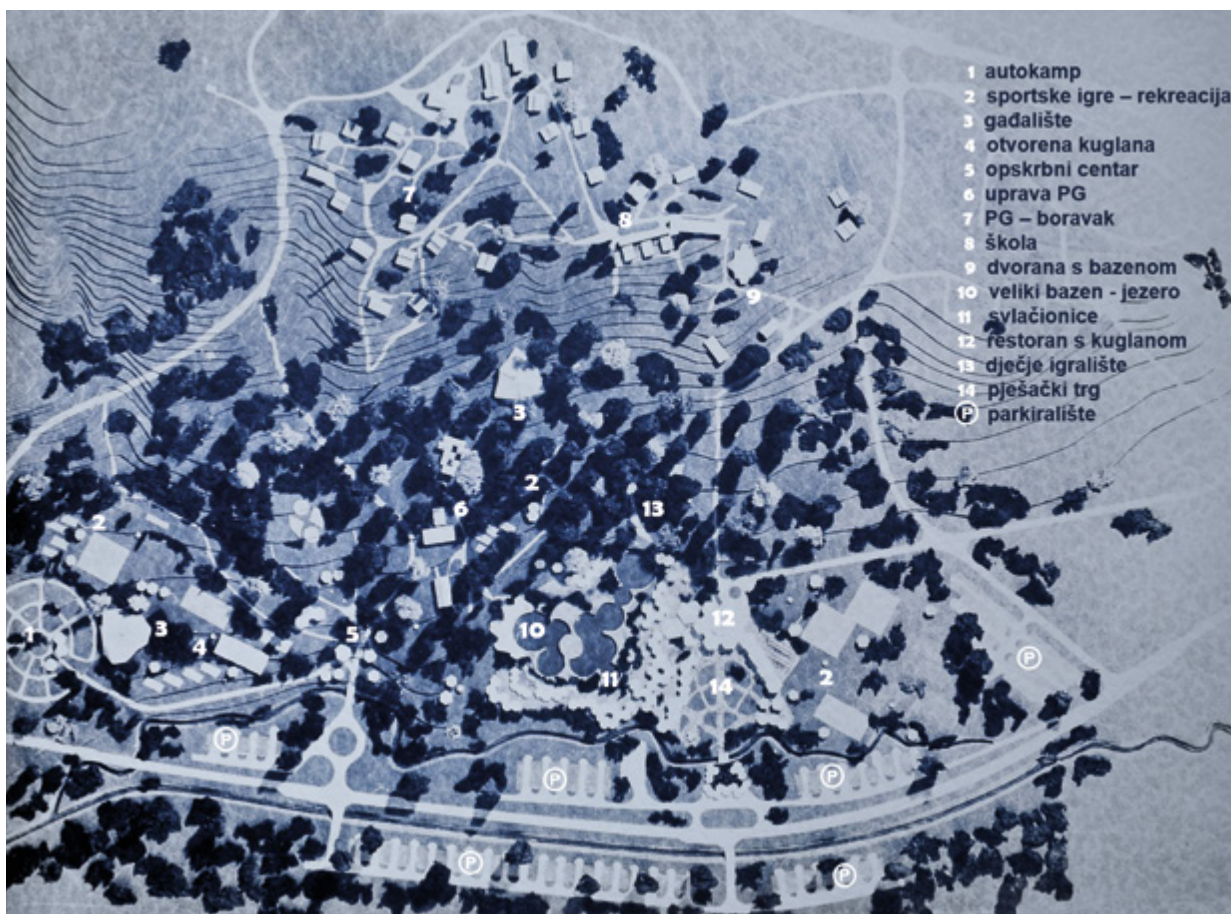
14. Ivo Bartolić i Radica Horvat, blagovaonica oko 1960. (Arhiv Grada mladih)
Ivo Bartolić and Radica Horvat, dining hall around 1960 (Youth City Archive)

manje zgrade i dopune projekta, a i u građevinskoj dozvoli 1959. dan je niz uvjeta za gradnju kuća koje su dovršene u listopadu 1961.³⁰ Zgrade za osoblje posljednje su visokogradnje izvedene u Pionirskom gradu.

Planirani i izgrađeni kompleks, odnos šumskih i travnatih površina s objektima, vidljiv je na snimci iz zraka 1958. Paviljoni na proplancima su osunčani jer posađena visoka vegetacija još nije izrasla, a šuma se nije proširila. Budući da u dječjem gradu nije sagrađen dom kulture s dvoranom s 450 sjedala, za priredbe je korištena veća blagovaonica (sl. 14). Godine 1960. željelo se dograditi školu, za osmoljetku s četiri razreda i dvoranom, ali su zbog potencijalnog klizišta tražena geotehnička ispitivanja pa se od ideje odustalo. Desetak godina poslije, prema projektu Krešimira Mihaljevića, obnovljena je dvorana sa sto mjesta, kabineti su prenamijenjeni u učionice i dograđene su sanitarije jer postojeće na dnu obaju hodnika nisu bile dovoljne. Dom nauke i tehnike postao je 1975. prava škola kad je osnovna škola u Granešini, zbog rekonstrukcije svoje stare zgrade i gradnje nove, iznajmila zgradu. Sklopljen je ugovor na deset godina za nastavu u pet učionica i pet vanjskih paviljona.

Održavanje građevina i parka iziskivalo je velike troškove (koje su podmirivali Grad Zagreb i Republika Hrvatska, jer je samo na početku sudjelovala Vlada FNRJ). Najveći izdaci bili su oni za sanaciju paviljona koji su na nekoliko mjesta, posebno na zapadnoj strani, sagrađeni na klizištima. U dijelovima konstruktivnih zidova pojavile su se pukotine i trebalo je podbetonirati temelje, a i krovovi su već 1959. prokišnjavali. Željezne peći su 1960. zamijenjene sa 107 kaljevih. Zanimljivo je da se održavala i izvorna koloristička shema čistih boja koja je u arhitekturi tih godina inspirirana slikarstvom Pieta Mondriana. Za obnove interijera i namještaja 1961. kupuju se boje: zelena, citron žuta, crna, vinsko crvena, cinober, plava, ultramarin. Komisija za obrazovanje Republičke konferen-

cije Socijalističkog saveza omladine Hrvatske u zahtjevu za sredstva 1964. navodi da ima 52 objekta (uključujući barake i pomoćne zgrade) na 62 hektara, parkova i prometnica 15.652 m², vodovoda 2020 m i rasvjete 3680 m. Predlaže proširenje djelatnosti Pionirskog grada s rekreacijom i sportom za sve uzraste uz izradu investicijskog programa.³¹ Prostori za rekreaciju i igru djece tada još nisu bili prioriteta za izvedbu. Premda su urbanističkim planom 1948. predviđena igrališta, sportska dvorana i bazen, koje je kreirao arhitekt Slavko Delfin, do gradnje nije došlo. Jedino je uz postaju pionirske željeznice izvedeno umjetno jezero za plovidbu modela koje je 1952. u ateljeu Vitić projektirao inženjer Boris Bonacci. Izvedbeni projekt izradio je 1963. u Arhitektonsko-projektnom ateljeu (APA, od 1970. Gap). Taj je biro sljedećih dvadesetak godina projektirao obnove paviljona, infrastrukture i niz rekreativnih sadržaja, od kojih su izvedena neka parterna i hortikulturalna uređenja, dječja i sportska igrališta. Pejzažna arhitektica Mira Halambek Wenzler izrađivala je od 1962. do 1964. idejna rješenja zona rekreacije za južne dijelove parka, područje za tjelovježbu (fiskulturu) zapadno od prilazne ceste, prerativši prvu dispoziciju objekata, zonu uz jezero s dodatkom autodroma i hortikulturu uz dječja igrališta.³² U ateljeu Gapa arhitekti Krešimir Mihaljević i Častimir Petrović, u suradnji s profesorima Fakulteta za fizičku kulturu Slavkom Delfinom i Mirkom Relcem, 1970. u studiji su predložili opsežan program, idejna rješenja za rekreaciju i sport s investicijskim programom (sl. 15). Sljedećih godina u etapama su u južnim dijelovima parka građeni takvi manji objekti. Godine 1973. prema projektu arhitekta Petrovića, izvedena je trim staza s 20 stanica, s drvenim elementima od oblica u gruboj obradi te dječja igrališta u parteru, s opločnjima opekama i oblucima slobodnih formi za razne igre, pješčanici i tobogani, ljuljačke, penjalice od trupaca i drugo (sl. 16 i 17). Univerzalnu sportsku dvoranu, južno od jezera, za koju

15. Krešimir Mihaljević, Srebrenka Treursić Katušić, Slavko Delfin i Častimir Petrović, Projekt rekreacijskog centra, 1971., presnimka makete (Arhiv Grada mladih)
Krešimir Mihaljević, Srebrenka Treursić Katušić, Slavko Delfin and Častimir Petrović, Project for the recreation centre, 1971, scale-model copy (Youth City Archive)

je 1986. izdana građevinska dozvola projektirao je arhitekt Borivoj Mikuš.³³

Gradski programi razvoja

Savjet za društvenu brigu o djeci i omladini Skupštine Grada Zagreba osnovao je Komisiju za izradu programa razvoja odmarališta u vlasništvu grada u Hrvatskoj za razdoblje 1970.-1980. u kojoj je aktivno djelovao arhitekt Andrija Mutnjaković. U elaboratu o Pionirskom gradu napisano je da je sve trošno, da centralno grijanje ima samo restoran (drugdje su kaljeve peći) i da je oprema zastarjela. Navedena je i struktura naselja: „a) kapaciteti i vel. prostora: 360 ležaja, b) veličine zatvorenog prostora: za smještaj gostiju 3125 m², za prehranu gostiju 1730 m², za nastavu 1924 m², ostalo 2448 m², svega 9317 m², ukupna veličina vanjskih prostora 61.000 m², ukupno 31 objekt 7825 m², od drva i barake 25 objekata 1492 m²“. Predloženi su i programi gradnji: dogradnja kuglane uz restoran, izgradnja sportske dvorane i bazena sa suhom vezom sa školom, 2000 m² (vel. 20 x 30 m).³⁴ Andrija Mutnjaković više je desetljeća kreirao programe i radio projekte za Pionirski grad. Na situaciji iz 1985. cjeloviti je prikaz plana

svih potrebnih sadržaja od dovršenja programa iz 1948. do dopuna obrazovnih prostora i prostora za rekreaciju za koje je izradio i projekte. Sportsku dvoranu i bazen predvidio je istočno od druge stanice pionirske željeznice (sl. 18).³⁵

Prostori za likovni odgoj djece regulacijskim su planom Pionirskog grada predviđeni uz istočnu stranu jezera, ali to nije izvedeno, nego su ateljei umjetnika sa slikarskim, kiparskim, keramičarskim i drugim radionicama za djecu bili locirani na središnjem platou zapadno od škole. Postava skulptura na otvorenom počela je postavljanjem jedne od najpoznatijih većih skulptura Vojina Bakića, *Bik*, na najvišem platou ispod terase restorana, što je nepoznata pojedinost (sl. 19). Na inicijativu predsjednika Umjetničkog savjeta Pionirskog grada Andrije Mutnjakovića, 1984. godine osnovana je likovna kolonija na temu „Dijete u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti“. Tijekom šest godina, u dvotjednim boravcima, ljeti je stvaralo sedamdesetak slikara i kipara, uz prikaz rada djeci. Umjetnici su ostavili svoja djela u galeriji. Zbirka se sastoji od 153 rada suvremenih hrvatskih umjetnika: Miroslava Šuteja, Vlade Marteka, Vatroslava Kuliša, Ante Kuduza, Ratka Petrića,

16. Krešimir Mihaljević, dječja igrališta, okupljalište, 1973., crtež P. Madiraca (Arhiv Grada mladih)

Krešimir Mihaljević, children's playgrounds, gathering place, 1973, drawing by P. Madiraca (Youth City Archive)

17. Krešimir Mihaljević, okupljalište, 1973. (razglednica, Arhiv Grada mladih)

Krešimir Mihaljević, gathering place, 1973 (postcard, Youth City Archive)

18. Andrija Mutnjaković, program obnove Pionirskog grada, situacija, 1985. (Arhiv Grada mladih)

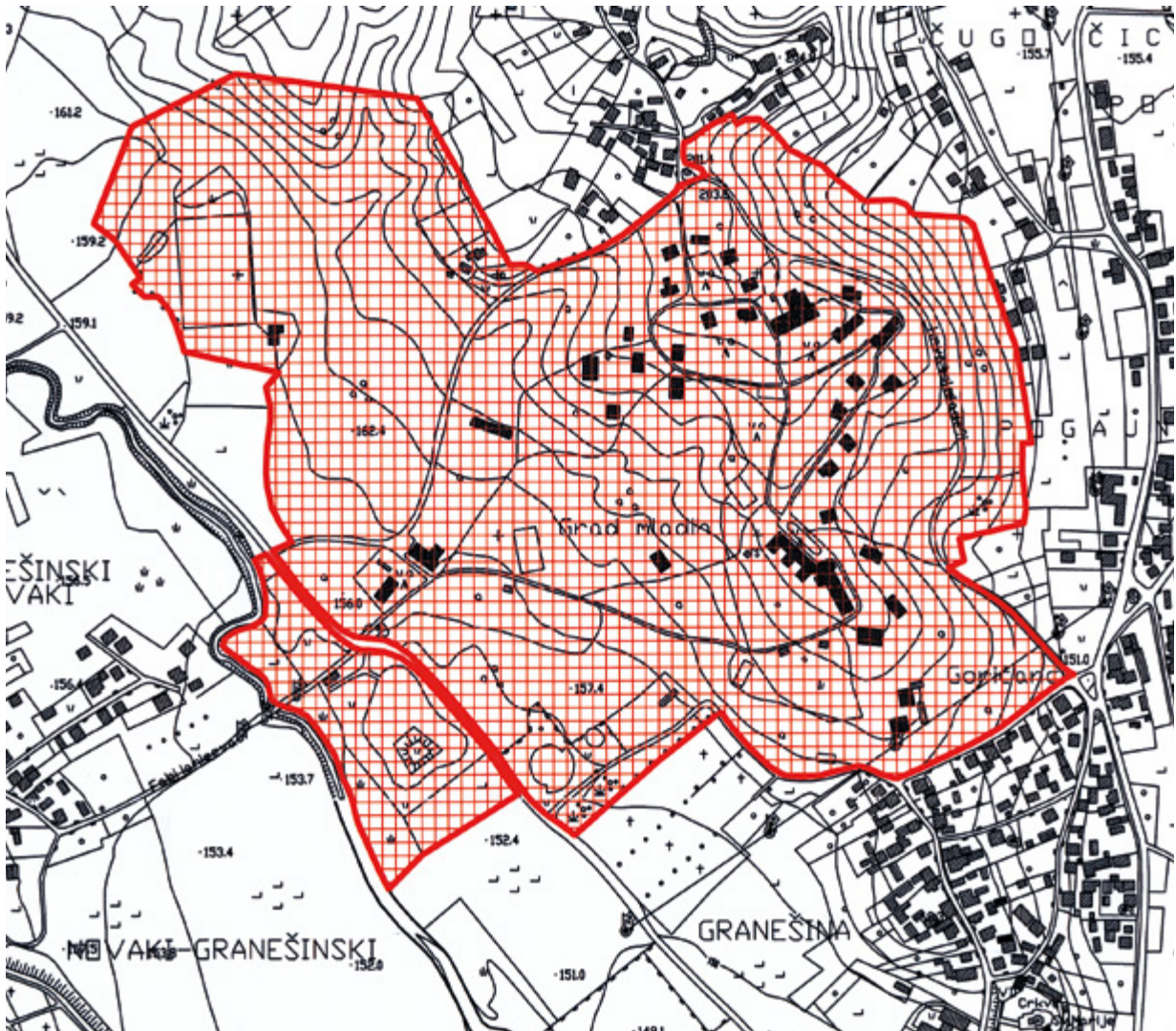
Andrija Mutnjaković, Programme for renovation of the Pioneers' City, situation in 1985 (Youth City Archive)

19. Vojin Bakić, skulptura *Bik*, oko 1960. (Arhiv Grada mladih)
Vojin Bakić, Bull, around 1960 (Youth City Archive)

20. Kosta Angeli Radovani, skulptura *Žena s tačkama*, 1947.
 (fototeka GZZSKiP-a, snimio G. Vranić)
Kosta Angeli Radovani, Woman with Barrow, 1947 (GZZSKiP [Zagreb City Office for the Protection of Monuments of Culture and Nature] Photo Archive, photo by G. Vranić)

21. Povijesna cjelina Grad mladih, zona zaštite, 2003. (planoteka GZZSKiP-a)
Historical ensemble of the Youth City, zone of protection, 2003 (GZZSKiP Plan Archive)

22. Ivan Vitić, hotel 2, stanje 2004. (fototeka GZZSKiP-a, snimio M. Perušić)

Ivan Vitić, hotel 2, situation in 2004 (GZZSKiP Photo Archive, photo by M. Perušić)

23. Marijan Haberle, stambeni paviljon tip 1 nakon obnove 2004. (fototeka GZZSKiP-a, snimio M. Perušić)

Marijan Haberle, residential pavilion type 1, after renovation in 2004 (GZZSKiP Photo Archive, photo by M. Perušić)

24. Ivan Vitić, stambeni paviljon tip 2 nakon obnove 2004. (fototeka GZZSKiP-a, snimio S. Novak)

Ivan Vitić, residential pavilion type 2, after the 2004 renovation (GZZSKiP Photo Archive, photo by S. Novak)

25. Ivan Vitić, dom nauke i tehnike, stanje 2016. (snimio M. Perušić)

Ivan Vitić, hall of science and technology, situation in 2016 (photo by M. Perušić)

Milene Lah, Koste Angelija Radovanija (sl. 20) i brojnih drugih. Kiparska djela postavljena su na otvorenom u središnjem prostoru. Prijedlog Umjetničkog savjeta bio je da se osnuje i Galerija u paviljonu Male škole, koja bi uz izložbenu namjenu bila i prostor edukacije.³⁶

Projekti i radovi obnove 2003. – 2004.

U dvadesetak godina, od 1980. do 2000., paviljoni su poslužili u više svrha, za smještaj sportaša Univerzijade '87., od 1990. do 1992. za pripadnike ZNG-a i od 1992. za prognanike iz Vukovara. Za te namjene bilo je potrebno manjim zahvatima prilagoditi interijere i ponegdje okoliš. Nakon snimke stanja kompleksa, izrađene 1984., 2002. godine Laterna-projekt arhitekta Petra Babića izradio je novu snimku postojećeg stanja objekata i projekte obnove 17 manje oštećenih zgrada. Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode temeljem rješenja o preventivnoj zaštiti Grada mladih (sl. 21) definirao je konzervatorske smjernice određujući restituciju izvornog stanja jer je za takav način prikupljeno dovoljno arhivske dokumentaci-

je i konzervatorskih analiza. Zahtijevano je zadržavanje arhitektonskog oblikovanja vanjštine i obnove materijala. U stambenim paviljonima predloženo je očuvanje izvorne namjene i funkcionalne sheme, uz mogućnost prilagodbe suvremenim potrebama i tehničkim rješenjima. Stoga je Zavod zatražio neke modifikacije u projektima: umjesto predviđenog pokrova od trapeznog lima i nove stolarije, izvedbu pokrova crvenim bezazbestnim eternit-pločama i popravke prozora „krilo na krilo“. U unutrašnjosti je prihvaćena suvremenija organizacija sanitarnih prostora za dvije spavaonice i sobu odgojitelja (jer tuševa nije bilo) i nove instalacije. Naime, za pranje djece izgrađena je kupaonica kao zasebni objekt u zapadnom dijelu koji još postoji s dijelom opreme. Grad Zagreb je osigurao sredstva, a izvođenje radova s više izvođača organizirao je 2003. Gradski ured za izgradnju. Investitorski nadzor vodio je Zdenko Cerin iz Ureda, konzervatorski GZZSKiP (Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode) Mladen Perušić, a projektantski Petar Babić. Na početku radova provedena su restauratorska istraživanja izvornih

materijala i obrada ploha pročelja. Obnova je završena 2004. Od tada u Gradu mladih nije bilo većih radova sanacije (sl. 22 – 25).³⁷

Zaključak

Sedam desetljeća od nastanka, urbanistička i arhitektonska vrijednost „dječjeg grada“ je neupitna. U više prostornih planova prostor Pionirskog grada utvrđen je „kao osobito vrijedna park-šuma, područje i objekti“. Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu preventivno ga je zaštitio kao Kulturno-povijesnu cjelinu „Pionirski grad“ (Grad mladih) i predložio upis u Registar kulturnih dobara. Elaborat valorizacije zaključen je navodima kako su koncepciju obrazložili i autori 1948.: „U realizaciji ovog projekta postignut je sklad izgrađenoga i neizgrađenoga, odnosno zelenila i dispozicije sadržaja pri čemu je stvorena jedinstvena cjelina prirodne i arhitektonske komponente. Prostorna orga-

nizacija ovog podsljemenskog predjela i sadržaja Grada očuvala je prirodnu konfiguraciju terena, a slobodna pejzažna kompozicija hortikulturnog i arhitektonskog rješenja doprinijela je prirodnosti uređenja uz naglašenu očuvanost šireg krajolika. Kompleks Grada mladih sačuvan je kao cjelina u izvornom stanju. Mjere zaštite ovog povijesnog graditeljskog sklopa odnose se na očuvanje vrijedne povijesne strukture, koja svojim smještajem, prostornom organizacijom, volumenima i oblikovanjem, dokumentira jedno razdoblje u razvoju grada i pristup rješavanju izgradnje kompleksa rekreacije za djecu, te je neophodna cjelovita zaštita urbanističke, arhitektonske i hortikulturne realizacije tog kulturnog dobra.“ Takva ocjena vrijednosti dječjeg naselja nije promijenjena i potvrđena je upisom u registar kulturnih dobara Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Pionirski grad, danas Grad mladih Granešina, u sastavu je Zagrebačkog holdinga, podružnice *Vladimir Nazor*. ■

Bilješke

1 IVANA KANCIR (ur.), 2013.

2 Arhiv Grada mladih, Zagreb, Gradnja Pionirskog grada, Opći program 11, 1947., Direkcija pošta Zagreb, broj: 66729/47., 10. 11. 1947.

3 Isto, Sanitarna inspekcija, broj 24396-IV-3-1947., 12. XI. 1947., dr. Berlot.

4 Isto, nacrti bez potpisnika.

5 Isto, RH Viša škola za fiskulturu broj 1995/47, 14. 11. 1947., dr. Vuksan.

6 Isto, bez potpisnika.

7 Isto, MUP str. povj. br. 202/48, 26. 4. 1948. Pomoćnik ministra Josip Gržetić uputio je Upravi gradnje Pionirskog grada dopis s uvjetima koji su glasili: „O sprovođenju mjera PAZ-a da bi se obezbjedili zahtjevi PAZ pri izgradnji pionirskog grada u Zagrebu, a napose interesi Armije koja je u tom pogledu zainteresovana, potrebno je pri projektovanju istog rukovoditi se osnovnim načelima koja treba da budu: – Da se na užoj prostori izbjegava grupacija objekata, jer će kao takvi sami po sebi da navlače neprijateljsku avijaciju, odnosno da plan zgrade ili većeg broja objekata ne predstavlja zatvoreni krug sa slobodnim prostorom u centru / zbog dejstva povećanog pritiska zraka u tom slučaju. / – Da spoljni izgled objekata ne bude markantnog izgleda, dakle ići više izgledu okolina, naselja. – Da objekti imaju dobre prilaze. – Da širina vrata hodnika, nagib i širina stepenica, dopuštaju lak i udoban transport. - Da ima veći broj ulaza i vertikalnih komunikacija / stepenice u zgradi /... – Da se uporedo sa podizanjem objekata zasadjuje brzorastuće i širokokrošnjasto drveće pri čemu uzimati sklop i izgled okoline, t.j. da se zasadjuje u vidu nepravilne forme. – Ovo su osnovna načela koja treba imati u vidu, a ostale mjere koje bi trebalo u ovom konkretnom slučaju preduzeti / zavisno od terena, odno-

sno konfiguracije zemljišta i okoline / primijeniti onako kako bi se najbolje udovoljilo prednjim zahtjevima.“

8 SINIŠA LAJNERT, 2008. Vidi također: izvori i dokumentacija kao bilj. 2.

9 Dokumentacija kao bilj. 2, Program ispravci, dopis Planskoj komisiji, u potpisu ing. B. Petrović.

10 JOSIP BUTURAC, 1984., 27: „1831. napušteno je tijesno groblje uz crkvu, zvano nekad Gorica i otvoreno novo prostranije groblje u mjestu Kalinju gdje se i danas nalazi“. Isto, 31: „1950. izvršena je eksproprijacija (oduzimanje) nadarbinske šume Kalinja u iznosu 5 jutara za Pionirski grad.“

11 ANDRIJA MUTNJAKOVIĆ, Pionirski grad, rukopis, 1. Zahvaljujem akademiku Mutnjakoviću na uvidu u njegovu dokumentaciju i neobjavljen rukopis.

12 JOSIP SEISSEL, IVAN VITIĆ, 1948., 3; JOSIP SEISSEL, IVAN VITIĆ, 1950., 22–27; TOMISLAV ODAK, 2005., 105–117; ALEKSANDER LASLO, 2005., 21–27.

13 ALEKSANDER LASLO, 1994., 20–21; KREŠIMIR GALOVIĆ, 2009., 194. Zahvaljujem arhitektici Tamaru Tišini na uvidu u njezin arhiv.

14 Dokumentacija kao bilj. 2, Program ispravci, novi radovi za 1949. godinu, tablica.

15 Arhiv Grada mladih, Gradnja Pionirskog grada, planoteka, projekti na paus-papiru.

16 Isto, planoteka, projekti (ozalid-kopije).

17 Isto, planoteka, projekti (ozalid-kopije).

18 Isto, planoteka, projekti na paus-papiru.

19 Dokumentacija kao bilj. 2, barake za nastambe omladine.

20 Spomenica župe Rođenja Blažene Djevice Marije u Granešini, ad anno 1947. „u župnom dvoru je Uprava gradnje Pionirске željeznice i grada“, u arhivu župe Rođenja BDM Granešina.

- 21** Dokumentacija kao bilj. 14, planoteka, projekti (ozalid-kopije).
- 22** Dokumentacija kao bilj. 2, troškovnici.
- 23** *Vjesnik*, 14. studenoga 1948.
- 24** Dokumentacija kao bilj. 14, planoteka, projekti namještaja (ozalid-kopije).
- 25** Dokumentacija kao bilj. 2, novi radovi za 1949. godinu, tablica.
- 26** Isto, Iskaz troškova za 1948. Prema istom troškovniku vidljivo je da je uprava Pionirskog grada isplatila 900 dinara časopisu *Arhitektura* za objavljivanje članka o gradnji.
- 27** Bauten für die Jugend: Die „Kleine Stadt“ in Granešina bei Zagreb, 1948 – 1950, Ivan Vitić, Architekt, Zagreb, *Das Werk: Architektur und Kunst / L'oeuvre: architecture et art*, 40/7, (1953.), 205-209; Constructions scolaire, Village d'enfants a Granesina pres de Zagreb, I. Vitic, architecte, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 53, (1954.) 90–91. Zahvaljujem Ivani Haničar Buljan i Maroju Mrduljašu na konzultacijama. Vidi i ALFRED ROTH, 1966., 52.
- 28** Hrvatski muzej arhitekture HAZU, ostavština Ivana Vitića, nacrti na pausu s opisima na njemačkom.
- 29** Dokumentacija kao bilj. 28, nacrti zgrada za osoblje.
- 30** Državni arhiv u Zagrebu, nacrti i dozvole za stambene objekte osoblja, sign. 1121.
- 31** Hrvatski državni arhiv, RK SSOH, Komisija za odgoj i obrazovanje 1964 – 1966, Pionirski grad, kutija br. 362. Zahvaljujem Siniši Lajnertu na konzultacijama.
- 32** Dokumentacija kao bilj. 30, nacrti parternog uređenja.
- 33** Dokumentacija kao bilj. 2, Gap arhitektonski projektni atelje, Studija i projekti.
- 34** Dokumentacija kao bilj. 11, Organizirani odmor djece i omladine Grada Zagreba. Program razvoja 1971. – 1980.
- 35** Isto, kopija nacrti i u Arhivu Grada mladih.
- 36** Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, konzervatorski dosje *Grad mladih Granešina*, „Naturalni popis umjetnina u Gradu mladih“ izraden na osnovi godišnjih zapisnika kolonija, dostavljen je 2002. GZZSKiP-u i zatražena stručna pomoć za valorizaciju Komisije Zavoda koja je već bila angažirana na poslovima izrade stručnog popisa umjetničkih predmeta u vlasništvu Grada Zagreba. Nakon obrade, veći broj skulptura u parku prikazan je 2007. u knjizi *Spomenici i fontane u gradu Zagrebu*. Opširniji popis i primarnu obradu umjetničkih radova izradila je 2011. Vesna Meštrić uz koordinaciju Ire Karlović. Zavod je 2012. donio rješenje o preventivnoj zaštiti zbirke.
- 37** Dokumentacija kao bilj. 2, Laterna projekt, dokumentacija obnove, Gradski ured za prostorno uređenje, graditeljstvo, komunalne poslove i promet, sektor za izgradnju grada, arhiva.

Izvori

ANDRIJA MUTNJAKOVIĆ, *Pionirski grad*, rukopis Arhiv Grada mladih, Zagreb, Gradnja Pionirskog grada Arhiv župe Rođenja Blažene Djevice Marije u Granešini, JOSIP BUTURAC, *Povijest župe u Granešini*, neobjavljeni rukopis monografije, 1984.; Spomenica župe Rođenja B. D. Marije u Granešini, ad anno 1947.

Državni arhiv u Zagrebu, Nacrti i dozvole za stambene objekte osoblja, sign. 1121
 Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, Grad mladih Granešina, konzervatorski dosje
 Hrvatski državni arhiv, HR-HDA, RK SSOH, Komisija za odgoj i obrazovanje 1964-1966, Pionirski grad, kutija br. 362

Literatura

Bauten für die Jugend: Die „Kleine Stadt“ in Granešina bei Zagreb, 1948 – 1950, Ivan Vitić, Architekt, Zagreb, *Das Werk: Architektur und Kunst / L'oeuvre: architecture et art*, 40/7, (1953.), 205–209. Constructions scolaire, Village d'enfants a Granesina pres de Zagreb, I. Vitic, architecte, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 53, (1954.) 90–91.

KREŠIMIR GALOVIĆ, *Arhitektura u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj* (1941. – 1945.), *Hrvatska arhitektura u XX. stoljeću*, Zagreb, 2009., 208–210.

IVANA KANCIR (ur.), *Iz arhitektonske ostavštine Josipa Seissela: Donacija Silvane Seissel / From the architectural legacy of Josip Seissel: the Silvana Seissel donation*, katalog izložbe, Zagreb, Muzej suvremene umjetnosti, 2013.

SINIŠA LAJNERT, *Pionirske željeznice u Zagrebu (1947. – 1964.)*, Zagreb, 2008.

ALEKSANDER LASLO, Franjo Zvonimir Tišina, *Čovjek i prostor*, 11–12, (1994.), 20–21.

ALEKSANDER LASLO, Ivan Vitić: solo arhitekt u kolektivističkom okružju, *Arhitektura*, 54/1-217, (2005.), 21–27.

TOMISLAV ODAK, Sinergija s krajolikom, Pionirski grad, 1948., *Arhitektura*, 54/1-217, (2005.), 105–117.

ALFRED ROTH, *New School Building*, 1966.

JOSIP SEISSEL, IVAN VITIĆ, Pionirski grad u Granešini kod Zagreba, *Arhitektura*, 2/11-12, (1948.), 3.

JOSIP SEISSEL, IVAN VITIĆ, Pionirski grad u Granešini kod Zagreba, *Urbanizam i arhitektura*, 4/1-2, (1950.), 22–27.

Summary

Mladen Perušić

GRANEŠINA YOUTH CITY, A HISTORY OF CONSTRUCTION

The historical architectural complex, Granešina Youth City, was constructed from 1948 to 1951 as a Pioneers' City, a unique surviving example of a complex of specific public purpose and architecture in the wake of WW2 in Zagreb. The article presents an outline of how the Pioneers' City came into existence, based on archival records and recent research, an analysis of the construction programmes and urban planning, and a review of how the

construction was organized, and of the projects and buildings erected after 1951. In conclusion, an overview is given of the renovation of part of the complex, overseen by conservators in 2004.

KEYWORDS: *Granešina Youth City, Zagreb, building programmes, architecture for youth education, post-WW2 construction*